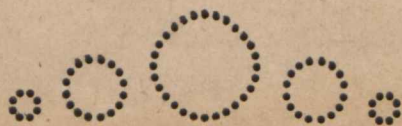

MURDLAINED

1935

1936

S I S U:

Saateks. Kodumaa hüvanguks — K. Kuldkepp.
Noorus on külviaeg — dir. A. Üksti. Valgustusajastu ideed ja nende mõju — Enda Ennist.
Õnne sepitsemas — E. Ennist. Suuskadel — Lii.
Kevadveed — Lii. Suvine öö — Helveke. Suveöö — Eliise Klaassen. Äike — E. Oengo.
Meri — E. Oengo Merimees ja öde — Eliise Klaassen. Mineviku hämarusest — Helmi Karro. Päikese ootel — L. Saar. Jääroosid — A. Seiler. Miks kevad ei tule — Lii.
Noored kotkad — K. Kuldkepp. Sügisööl — J. T. Varanduse jahil — Joh. Kelder Talveõhtu muistses Haavasalus — A. Eller. Eesti koolinoorsooliikumise tänapäev — Ervin Aleve. Kuusk — E. Klaassen. Humanitaarring. Spordiring. Laskespordiring. Varia — E. Aleve.
∴ ∴ L Ü G ja L K arvudes. ∴ ∴

Läänemaa Ühisgümnaasiumi ja Keskkooli album

MURDLAINED

1935|36.

Aprillil

V aastak.

S 5414

(18. 10. 40).

Sf 5639

Saateks.

Mõneaastase ajovahemiku tagant avaneb käesoleva albumi kaudu LÜG ja LK õpilastele jälle võimalus avaldada oma iseseisva sõnaga. / Suurt ja õilsat sõnavabadust on kasutanud innukasti mitmed õpilased. / Meil kõigil jääb koolitööst vaba aega ja koolikirjandeist kasutamata energiat üle Me ei jõua mahutada tervet oma mõttelendu kooli raamidesse; palju on sellest ülevoolavat, otsivat ja idealiseerivat. Niisuguse aktiivse ja tegevust otsiva energia töölerakendamiseks tuleb leida vastav vorm. Parimaks vormiks on siin sõnavabadus, kirjutamine autori enese poolt valitud teemale. Siin ei saa olla juttu õpetaja ettekirjutustest, aine kättejuhatamisest, ei — siin on mängus õpilase enese inspiratsioon, tunnetus. Järelikult album „Murdlained“ on vabakirjutiste kogu. / Aidaku need veerud arendada ja kasvatada meie iseloomu, muuta seda sihikindlaks ja täiuslikumaks Meie õpime olevikus, kuid töötame tulevikus. Homne Eesti nõuab tugevaid rahvusnimesi, kes koolist omandatud pagasiga on võimelised lahendama elu keerdsõlmi. / Kui „Murdlained“ suudavad sisendada niisuguseid tundmusi lugejaisse, siis on nad oma ülesande täitnud.

TOIMETUS.

Kodumaa hüvanguks.

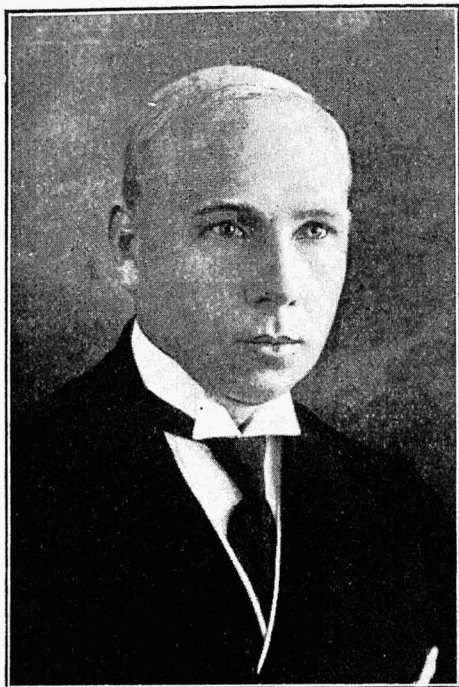
*K*aunimaid kodusid Eestimaa rajul,
aardeid, mis sünnitet raskemal ajal,
võtta meilt tahavad võõramaa võimud —
vastu neil' viime kõik Eesti ja hõimud!
Püürile paneme poegadest müüri,
ise me haaranud Eestimaa tüüri.

*V*ennad, kes kinkinud Eestile elu,
Eestile tagasi toonud ta ilu,
hingavad hiljuti puhastet pinnas,
värske veel kuuli või odahaav rinnas:
neile me võlgneme kodumaa võidu,
kodumaa päikese, eha ja koidu!

*N*endele näidake Eestimaa pojad,
kindlasti kaitstud on kodumaa kojad!
Eestlaste raudsete rindade meri
taandu ei enne, kui valgund neist veri.
Vabaks peab jääma, mis vabastand vennad —
kuni veel tõusevad eestlaste rinnad!

Noorus

on

külviaeg.

Iga aastaga kasvab see noorte pere, kes lõpetanud või lühemat aega õppinud Läänemaa gümnaasiumis ja astunud ellu koolis omandatud teadmistega. Palju idealismi, töötahet ja kodumaa-armastust on need noored kannud oma rahva hulka.

Hulk lõpetajaid on ausa ja usina tööga kätte võitnud endile seisukoha, mis on kasuks neile ja meie rahvale.

Suur noorte pere, kes praegu veel õpib selles koolis, sammub neile järele ja igaüks neist tahaks anda kodumaale oma parima. Kuid keegi pole saanud meistriks omal alal ilma kogemusteta. Kogemused aga saavutatakse pikkade otsimisaastate jooksul. Olla kirjanik, taidur, õpetlane, selleks on tarvis võimeid, oskust, töötahet, tervist, kuid kõigepealt hinge mis kaunistaks kogu isiku töö ja ta vaimse loomingu ja annaks neile selle värvingu, mida nimetatakse sügavaks, kunstipäraseks, rafineerituks, peeneks.

Ka käesolevas vihus peegeldub osa Läänemaa ühiskooliõpilaste vaimsetest püüetest ja tööst, kuid sama palju leidub siin ka noorte südamesoove, otsimisi, igatsusi, tõekspidamisi ja idealismi.

Sammudes enesearendamise radadel ja arendades juba noorena oma võimete ulatavust mitmesugustel vaimsetel aladel, sammuvad noored oma paleuse suunas täiusliku isiksuse poole.

Alljärgneva tööga tuli Läänemaa
Ühisgümnaasiumi V kl. õpilane Enda
Ennist 27. jaanuaril 1936. üleriigilisel
abiturientide kirjandite võistlusel
esimesele kohale, saades auhinnaks
150 kr. ja diplomi.

Valgustusajastu ideed ja nende mõju.

Ikka on domineerinud rahvaste ajaloos mõni ürgjõud, mis karakteriseerib seda ajajärku, annab talle ilme ja muudab ta omapäraseks osaks terve inimkonna ajaloos. Keskajal oli niisuguseks faktoriks usk, kuid uuel ajal, usu askeetlikkude õpete mõju vähenedes, domineerivad sellistena valgustusajastu ideed.

Juba XVII sajandil, Euroopa suurimate vabadustega varustatud riiges Hollandis ja Inglismaal, hakkas arenema vabam maailmavaade, taotledes inimese õigusi, sõna-, trüki- ja usuvabadust. Kuid XVIII sajandit võib juba õigusega nimetada valgustussajandiks, sest siis haarasid valgustusajastu ideed Euroopa võimsate monarhide meeled ja täitsid uue ning ülla lootusega rahvaste südamed.

Prantsusmaalt, tolle aja süngeima absolutistliku korraga riigist tõusid talendid, kes sõnastasid rahva hinges pürgiva tunde. Neist valgustuseapostlitest on selle ajastu iseloomulikumad kujud Voltaire, Montesquieu ja Rousseau.

Milliseid ideesid taotles Voltaire? Riiklikust korrast pidas ta sobivaimaks valgustatud monarhiat. See uus riigikord sarnles vana absoluutse monarhiaga, paremus seisis aga selles, et selle uue korra valitseja tegevust juhtisid valgustusajastu ideed, milliseid ta rakendas oma alamate hüveoluks; rahvas jäi aga endiselt valitsemisobjekti seisukohale. Valitseja võimu kõrval polnud ruumi rahva soovidel, korraldused tulid kõik trooni kõrguselt.

Usult oli Voltaire deist eitades kolmainsust, kuid tunnustades Jumala olemasolu ja hingesurematust.

Üldiselt oli Voltaire oma tõekspidamistelt aristokraat, kes tundis hirmu rahva kui massi võimutsemise ees, ja seepärast viljeleski ta valgustatud vaimuga ja oma rahva hüvangu silmas pidava ainuvalitseja ideed.

See mõte leidis ka teostamist tolle aja absoluutsete monarhide poolt, nagu Friedrich Suur Preisimaal, Maria Theresia ja ta poeg Joseph II Austrias ning Katariina II Venemaal.

Hoopis demokraatlikumate vaadetega riigikorrast oli Montesquieu. Tema nägi ette juba riigivalitsemise jagamist seadusiandva, täidesaatva ja kohtuvõimu vahel. Siin esineb juba fikseerituna konstitutsiooniline riigikord, mis kehtib praegu väikeste muudatustega suuremas osas riiges.

Kõige demokraatlikum neist kolmest nimetatud teoreetikust oli Rousseau. Tema nõuab rahvale täielikku suveräänsust, minnes isegi äärmusse oma rahvavabadustega. Tema ei tunnusta kindlat riigivõimu, vaid rahvas ise üldistel koosolekuil annab seadusi, mõistab kohut ja valib ametnikke, kes valvavad, et kehtivaid seadusi austatakse. Seda

laiaulatuslikku rahva enesemääramisõigust on raske suuremais riiges realiseerida, teostatud on seda ainult mõnes väiksemas Šveitsi kantonis.

Sellega oleksid lühidalt nenditud valgustusajastu tähtsamate ja tüüpilisemate suurvaimude tõekspidamised riigikorrast. Neist üksikuist tõigust juba nähtub selle ajastu püüe vabadusele ja rahva kui laiema hulga soovide hindamisele.

Sotsiaalses korras nõuti privilegeeritud aadli ja vaimuliku seisuse eesõiguste kaotamist ja kõikide kodanikkude üheõiguslust seaduse ees.

Samuti propageeriti südametunnistuse vabadust, et iga inimene võiks tunnustada temale meelepärast konfessiooni.

Valgustusajastu ideede mõju oli suur. Nende kaavitamisel avardus inimeste maailmavaade; selmet olla alaealise seisundis riigi- ja sotsiaalelu juhtimisel, hakati arvestama iga üksiku isiku kui indiviidi võimeid. Teaduste arenemise ja uute leiutiste tõttu tekkis inimestel arusaamine ümbritsevast maailmast, mille avaldusile oli selle ajani vaadatud ebauskliku hirmuga. Uue ratsionalistliku maailmavaate tõttu hakkas inimene usaldama iseennast, ta oli nüüd kindel oma mõistusele ja seetõttu tekkis hulk silmapaistvaid ja andekaid isikuid. Valgustusajastu usuvabadus tõukas troonilt asketismi ja võimaldas inimesil nautida elu positiivseid külgi.

Pöörati enam tähelepanu noorsoo kasvatamisele. Koolide õppekavasse võeti aineid, mis arendasid enam õpilase mõtlemisvõimet. Keskajegse vaimu kammitas hoidva skolastika asemel õpetati matemaatikat, loodusteadust ja teisi praktilise tähtsusega aineid. Inimvaimu usukammitasist vabastavate valgustusajastu ideede mõjul olid õpetlased asunud intensiivsele teaduslikule tööle. Ja nii püstitati nende poolt rida uusi aksiome, nagu kosmograafias astus endise geotsentrilise süsteemi asemele heliotsentriline, ja Kopernikuse ning Kepleri nimed on sel alal autoriteetse tähtsusega. Inglise Bacon lõi uue eksperimentaalse meetodi teadusilmas, mis on täpsem ja usutavam endisest filosoofilisest targutamisest.

Maailmavaate humansemaks muutudes pehmenesid ka kohtute karistamisviisid. Endist surmanuhtlust asendasid inimlikumad karistamisvahendid. Jäi küll ka püsima surmanuhtlus kohtupraktikas, kuid selle karmi abinõu tarvitamisel oldi ettevaatlikum.

Üldiselt mõjusid valgustusajastu ideed inimvaimu vabastavaina ja ühiskondlikku ja riiklikku korda demokratiseerivaina.

Valgustusajastu ideed kajastusid Lääne-Euroopast ka meie orjaikes vaeleva rahva juures. Esimesena avaldus uute ideedega kaastuv paremus eesti rahvale Vene valgustatud valitseja Katariina II kaudu. Nagu ajalugu väidab, nõutas tolleaegne Vene valitsuse esindaja Vana-Liivimaal kindralkuberner Browne 1765. a. maapäeval kohalikult aadlilt maarahva väljakannatamatu olundi parandamist ja haridusolude korraldamist.

Peale selle valdasid valgustusajastu ideed rea saksa soost estofiile, nagu Garlieb Merkeli jt., kes kirjanikkudena nõutlesid eesti rahva humansemat kohtlemist. Ning üksikud päris mõisnikud Vana-Liivi kubermangu nii Eesti kui ka Läti osas andsid oma talupoegadele eraõigusi, püüdes nendega reguleerida talupoja seeramatut seisukorda. Valgustusajastu ideede mõjust johtusid ka 1804. aastal antud talurahva seadused nii Eesti- kui ka Liivimaal.

Nii sai meie rahvas ka osa neist üllaist valgustusaja ideedest. Ehkki meie teoorjuses ägav talupoeg neid täies ulatuses ei saanud maitsta, rõõmustas ta ja oli tänulik selle vähese eest.

Et valgustusajastu ideed leidsid pinda nii mitme rahva juures, sellest järeldub, et nad olid kosmopoliitilised, neis puudus rahvuslik printsiip. Kuid siiski oli valgustusajastu rahvaste elus pöördelise tähtsusega ja see pööre sündis paremuse poole.

Õnne sepitsemas.

Muljeid gümnaasiumide abiturientide kirjandite võistluselt

Kargel talvehommikul lippab Ita piki tänavat mööda tõtlevaist inimesist. Ruttu, ruttu lumerudinal ja auto tuututusel üle tänava, üles avarast trepist ja paugahtades paiskab lai tiibuks kiirutseva õnneseпа ääsi ette.

Uudistavate pilkude saatel astub Ita üle avara aula läve, mis piduliku tööpäeva puhul on tulvil koolipinke. Enamus noori on juba kohal ja tal õnnestub vaevu leida üksiklauakest kaugemal saalikurus. Mõnus on siit silmitseda seda erinevat, üle kodumaa kogunenud peret, ühine on aga kõigil mingi otsustava ja tähtsa eelne tunne — kerge sullepalavik. Nii närvleb Ita lähem naabrinna ja Ita kuuleb, kuidas ta omaette soistades püüab kaasatoodud paberilehelt ammendada teadmisi veel viimasel silmapilgul.

Ital on aga tunne, nagu oleks ta oma tarkuse kaugelt provintsist tulekul peast põrutanud. Kõik ajaloo perspektiivid näivad üsna segaseina ja selles uudsuses ei suuda ta ka oma tähelepanu kontsentreerida nende korraldamiseks.

„Kes küll meist on see äravalitu?“ arutleb Ita endamisi ja püüab vastust leida iga võistleja näoilmeist. Sää! esimesis ridades istub patriitsliku rahuga pealinna tütar, sarneldes tema ees asuva lüürat helistava Vanemuise kujuga. Temal pole vaja ärritada, on ta ju omas kodus.

„Kindlasti tema“, mõtleb Ita, aga vasttekinud otsuse kummutab julge ja võidukindel noot poeglase poolelt.

„Muidugi keegi neist, sest ka eelmisel aastal olid poisid võitjad“, otsustab Ita, „sää! ta istubki, too prillidega noorur, kindlasti tema“. Kuid Ita ei jõua veel lõpetada oma ennustusi, kui juba teatatakse komisjoni tulekust, ja seistes tervitavad noored auväärsete härrade ilmumist.

Nüüd alles taipab Ita hetke suurust, nähes enda ees laual valendavat paberilehte ja tahvilil teemat: Valgustusajastu ideed ja nende mõju. Igatahes on teema Itale ootamatu ja nii tema kui ka kaasvõitlejate sõjakad suled puhkavad umbes pool tundi enne kui saavutavad võitlusvõime.

„Küll oli hea“, rõõmutseb ärritatud naabrinna, „et vaatasin just enne, kuidas kirjutada Montesquieu nime!“

„Õigus“, sähvab ka läbi Ita aju, „Voltaire, Montesquieu ja Rousseau olid ju need suured prantslased ja valgustajad.“

Nüüd teab Ita, millest lähtuda, haarab sule ja algus ongi käes. Ja kui ta pilk libiseb üle eesistujate päade, tabades suure laulujumala kuju, siis tundub Itale nagu he!listaks see meeli ülendava kunsti looja ka tema hingekeelil. Neid toone tahaks ta tabada ja liita nad kalliskividena ehteks oma lihtsale sepisele. Nii taovad noored õnneseпад igaüks endale tulevikku Vanemuise viiside saatel.

Juba tõugatakse tooli, keegi virk tütarlaps on töö lõpetanud. See tiivustab teisi, nobedamini liiguvad suled. Peagi tõuseb teine, siis kolmas ja nii tühjeneb suurem osa saalist.

Ita töö on veel lõpetamata ja iga toolitõuke juures tunneb ta nagu tõuseks palavik; käekiri muutub räpakaks ja mõttelõng ähvardab katkeda.

„Valmis!“ tuleb kergendusohje naabrinna! ja võiduka pilgu Itale heites läheb ta tooma puhast lehte töö ümberkirjutamiseks.

Vaevu suudab Ita hoida sulge, Värisevi käsi püüab siluda ja ümmardada oma tööd, kuid oh õnnetust, sää! naeratab lahkelt laialivalguv tindilaik keset esimest lehelge närvitsevale tüdrukule.

Enam ei suuda Ita tööd viimistella, toob temagi uue lehe ja algab ümberkirjutamist. Kuid sääl tõuseb juba naabrina ja ta kuraasikast toolilükkest taipab Ita, et töö on valmis.

Niisiis krabistab ruttu, ruttu üksik sulg kauges saalikurus. Siin mõni parandus, sääl väike kompositsiooni kohendus ja varsti on ka üksik lauake teiste taga maha jäetud.

Värskendav külm jahutab Ita kuumavat pääd tänavale astudes. Nii hää on kõn- dida rudiseval lumel ja ehkki on korter teises linna ääres, läheb ta jala oma mõtetega. Ita ei tea, kas tegi oma töö hästi või halvasti, aga kuskil nagu pitsitaks midagi ja pääs keerleb küsimus: kas suutsid seista usaldatud ülesande kõrgusel, olid küllalt osav õnne sepitsema? Nii sammub kahtlev õnnesapp kasvavas videvikus kodu poole.

Pedagoogika-nõukogu 1935./36. õp.-a.

Istuvad: H. Rosenberg, E. Proffen, A. Jürist, dir. A. Üksti, A. Üksti, dr. J. Siimann, dr. M. Pung, L. Kaal. Seisavad: L. Jüris, K. Kengsep, C. Kreek, ltn. O. Uluots, G. Koskora, O. Arumaa, H. Širk, H. Kasak, K. Karus. Pildilt puuduvad: N. Nikonovitš ja P. Koch.

Suuskaedel.

Suusile hüppan ja valmis end säen,
 peagi ju libiseb jalg
 Mägedest alla ja üles ma lä'en,
 rõõmust mul õhetab palg

Päikene kullane valgust jagab,
 kõrvus kui tuhiseb tuul.
 Loodus ja maa nüüd talveund magab,
 üksik lind istub vaid puul.

Kuusik on uinumas vaikuse süles,
 pühalik rahu on siin.
 Ootab, kui kevad ta äratab üles.
 Vaikuse kaasa siit viin.

Kevadveed.

Nüüd sulisevad kevadveed.
 Rõõm rinnus on,
 kevadest õnn
 Kaugele jätan kodu tee
 Rändama!

Puhkevail pungil ärkab puu.
 Oota vaid veel,
 noor rohi teel
 Kevadest laulab linnu suu.
 Lendama!

Suvine öö.

Külla on saabunud rahu,
unne kui vaibunud naabertalu.
Valge, leebe suveöö,
jäet askeldus, töö

Üle virvendava vee
viib kuu hõbedane tee
Pärnad lõhnavad meest.
Tõuseb öine udu veest

Õitsevad pärnad lõhnavad.
Mets ja kadarik vaikusest kumisevad.
Õöbikuist kajab vaid salu
Õõhaldjad vaikides valvavad talu.

Täis vaikust on suveöö valge,
täis õielõhna õhk jahe ning karge.
Ja miski nii armas ja hell —
haldjad nagu palvetaks kodu nurmedel.

ELIISE KLAASSEN

III güm.-kl.

Suveöö.

Unehõlma on vajunud talu,
ju saabunud suvine öö
Vait seisavad nurmed ja palu;
sää! lõppenud päevane töö

Mets magab, aas uinub, tuul tukub ...
maad valgustab kullane kuu.
Üks hiline öölind veel hüüab:
„Tsiit—tuu, tsiit—tuu, tu—tuluu!“

Kui muinasjutt salalik oja
mäerinnakul vuliseb veel..
Ta laulab öö hurmavaid laule,
tasa, vaikselt vaid liigub ta keel.

Ja üleval Põhjanaan vilgub;
säält sinise kõrguse seest
ta tahab su südame' vaata,
sul' jutustada suvisest ööst.

Äike.

Loodus hingab vaikselt, tasa,
päike helgelt naeratab;
linnukesed haljas võsas
lõbusasti laulavad.

Taevas läheb tumedamaks,
mustad pilved tulevad;
linnud ruttu suurel hirmul
pesadesse pugevad

Pikker sõidab taevavõlvil,
välgunooled sähviivad,
pilvedest, mis vihmast tulvil,
suured piisad langevad.

Äike, purustada tahad
sa vist kõike, mida näed!
Kuid sa kuuled, loodus ägab,
üles tõusvad palvekäed.

Loodus ägab, meri mühab,
välgunooled sähviivad.
Kuid, oh siiski päike võidab
valgustama ilma-maad!

Kogu loodus jälle rõõmus,
linnukeste pillerkaar;
tiirlevad nad kõrgel õhus,
seal, kus särab vikerkaar.

Meri.

Mu parim sõber on meri,
ah, kuis meelitab, kutsub ta mind!
Tal on mässav, mässav veri
ja nii rahutu on ta rind

Lükkan paadi vaiksesse vette,
sulahõbedasse libiseb ta;
viib valguse tee kuu ette,
tähed kavalalt vilguvad.

Merimees ja õde.

„Vaata, vend, kuis meri möllab,
lained tõusvad kõrgele;
veeretavad vihas vahtu . .
Ära mine merele!“

„Siiski säääl mul mõnus olla,
laine laeva liigutab . .
kohades keeb vetepinda,
see mind ikka tiivustab!“

„Armas vend, mind kuule täna,
ära ihka laevale!
Vaata, meri võib sind neelda,
oled kadund minule!“

„Ehtne merimehe süda
tuksub minu rinna sees,
aetud olen võõrast ilust,
mis mind kaugel ootab ees!“

„Kuule siiski minu palvet;
annan sulle õpetust:
ära mine, jää mu juure,
muidu külvad õnnetust!“

„Kuidas jään, kui meri kutsub?
Tema kõnet mõistan ma!
Soovi, õde, õnne teele,
ära liialt kurvasta!“

Merilinnuks olen loodud,
maal ei saa ma elada!
Nõidusvõrk mu ümber kootud,
mis mind merel kaitseb ka!

Lainesäng on minu voodi,
merivaht mul vaiba eest...
Tähed taevas õrnad silmad,
armastan neid südamest!“

„Muutlikmeelne merijumal,
noorimehi võrgutab.
Maalib ette pettepilte;
teid nii kõiki hukutab.

Kauged maad ja võõrad linnad
on küll väga ilusad,
aga mees on see, kes ikka
armsamaks peab kodumaad!“

„Õde, ära räägi nõnda!
Ometi ei siia jää.
Üle vahuse veepinna
viib mind ära laevateel!“

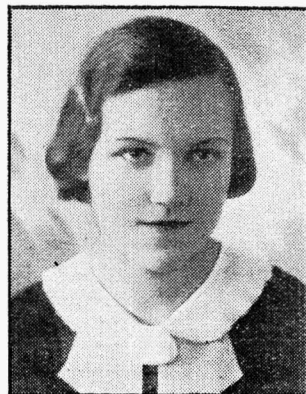
„Tean, sa lähed! Ole vapper
marujõuga võitlema!
Minu murdund süda aga
tea, sind leinab lõpmata!“

Mineviku hämarusest.

Sügis on.

Vaata neid pilvi, mis tormavad lõpmatus reas mööda üksteisest, valgete looridena. Kuhu nad ruttavad? Ja lendel on mu mõttedki täna. Miski nagu vallatledes paitab laugeid ja igatseb juurdepääsu südamekambri. Nukrus on vallanud meeled. Kui seisat siin ja vaatlen ümberringi, läbib kogu minu olemust otsekui mingi mälestus. — Mõtted on siirdunud olevikust minevikku, — koju, lapsepõlve, endisse talusse ja põldudele . . . Kuulen nagu tasast muusikat, nagu kaseviisi kunagisest kodust. Kuid selleks muusikaks on ju ühinenud ainult viimsete haavalehtede liperdus. Siiski vaatan ringi, kuhu istuda, et seda kauem kuulata.

Näe, kuis rändavad valged pilved mu üle ääretus taevas, lõpmatu kaugel ja kõrgel . . . Südames on tunne, nagu kulgeksin igavikku.

Esimesed pildid esilduvad endise aja peidust hämaraina, aga just neis hämarusis on praegu olla nii häa ja rahustav. Kõik need aastad on kadunud kuhugi mõõtmatusse kaugusse; nagu maailma teise äärde on jäänud kõik, ja ma ise olen siin ja ikka veel mõtisklen neist. Näib, nagu oleksin suikunud mõne silmapilgu ja unes vestelnud kõige möödunuga. Veel praegugi on mul helin kõrvus sellest, nagu seisatan kuulutama.

Kõik see mets ja rahu tunnukse praegu üksnes mulle kuuluvat. Kuis mulle on tuntud kõik — iga hääliitus — juba noorimaist päevist. On nii hea, et on nagu vanu tuttavaid, mis kord jätsid jumalaga. Aastate eest istusin ma ju samuti metsa veerel, oma kodumetsa . . . Häa, et mälestuski on jäänud. Iga käänd, põõsas ja künkakühm oleks tuttav. Jahedail õhtupoolikuil olen istunud kännul ja jalad kleidi alla sooja võtnud. Palju olen vaadelnud pilvi, pikad puhud üksisilmi jälginud nende teid. . . . Tunnen, et nüüd on igaveseks maha jäänud palju armast ja püha, mis oli sööbinud südameni — nii ma tunnen . . .

Taas elan selles väikeses majas, kus aastaid tagasi olin lapsena. Ja meenuvad mulle kõik päevad, kus naer ja nutt olid läbiseegi, kus esimesena algas õppimine ja koolitee. Taas olen samas toas, kus igal õhtul enne uinumist lapselikke palveid sosistas mu suu, et saaksin paremaks, kui ma seni olnud. Kui kindel ja lohutav oli väike ema õpetatud õhtupalve. Oli küll sageli aegu, kus õnn tahtis uputada ja kõik näis nii suur ja häa. Päevad möödusid terves rõõmus. — Õnnetu ma polnudki. Olin ainult muidu vaiksem muist ja alati endamisi. Minu südamekõned jäid ainult vanade niinepuude ja vaikesete suviõhtute teada. Ega olnudki mu olekul sääl muud otstarvet, kui aina olla nõnda, istuda puude all kasteniiskel murul ja siis vaadelda videvikku. Tunda, kuis pääle vihma rohi ja lilled lõhnasid — et jääks ometi selge ja kustumatu mälestuski nooruspõlve koduõuest . . .

. . . Hall habe, juuski hõbedane — sina, vanaisa, kõndimas kepitoel! . . . Kuis sa naeratasid tasa, targalt ja pisut valuliselt, tehes mulle võileiba, kui uni ei lubanud õhtusööki oodata. Sina oled nüüd rohkem kui seitse aastat kalmistu mullas.

. . . Nii soojad, soojad ja pehmed käed olid vanaemal. — Miks olid tal nii pehmed käed, mõtlen. Häil inimesil on pehmed käed . . .

See olin siis mina, kes rõõmsalt tippis rohtunud kraavikaldaid, magusalõhnalisi õisi korjates. — Ja sügiski oli ainult punaõunaline ja rõõmsatuulne. — Oo, vilgas unelm, hüvasti!

Veel kaua istun metsa veerel, hing täis igasuguseid mõtiskelusi. Langevad sügislehed on täis hella nukrust . . .

Nüüd videvikku valdavad koduhaldjad ja jälle areldi hiilivad mu meeltesse . . . Sääl kauguses tummana seisavad udustunud kodumetsad . . .

Päikese ootel.

Vaikus metsas. Unes naksub mõni puu. Varahommikune tuul liigutab end laisalt okstes, tuues esile mõne vaikse sahiira. Kuid uinub uuesti, nähes, et veel pole päike tõusnud. Tuule liigutust on ärganud mõned puud. Nad sirutavad endid ning vaatavad kergeltroosatuvalt idataevast. Veel on vaikne igal pool, pole ka päike veel tõusnud. Suiguvad uuesti puudki.

. . . Unes liigahtavad lillekesed. Veel ei tunne nad enestel päikese sooje kiiri, veel lasub neil jahe hommikune kaste. Nad jätvavad avamata oma õiekroonid, avavad ainult õige vähekese, et juua karastavat kastet. Ja siis uinuvad nemadki . . .

. . . Ärkab lind oma pesas. Tõstab pea soojast sulekattest ning piilub üle pesa ääre. Veel on hämar puude all. Veel on õhk jahe. Linnukene asetab end jällegi mugavasti pessa ning varsti valdab teda uni . . .

. . . Orav ärkab ja sirutab end tugevasti. Avab silmad ja vaatab pesast välja. Kõik on alles vaikne. Tähendab: päike pole veel tõusnud. Tõstab pea ning uurib tähtsa näoga taevast. Tõsi, alles veidikese roosaks on värvunud taevaseru. Tõmbab pea tagasi pessa ning varsti magab ta jälle . . .

. . . Kusagilt rohust kuuldu peenikest häält. See on rohutirts, kes ka unest ärganud. Ta teeb paar väikest hüpet, kuid rohi on alles niiske ja külm. Väike rohutirts teab, et pole veel päike tõusnud. Kuid ta uni on kadunud. Ta tahaks juba hüpata sahisavas rohus. Tahaks tõsta valjusti häält. Kuid vana tirts on ka virgunud ning pahaselt keelab oma vallutatut pojukest: „Vaiki ometi, on ju alles öö. Näed, päike pole veel tõusnud!“ Rahuneb peagi pisikene ning varsti on uni ta üle võimust saanud . . .

. . . Peremees avab silmad ning vaatab aknast välja. On alles videvik. Veel võib ta natukene aega rahulikult puhata. Siis, kui tõuseb päike, algab tal töö, raske töö ning kestab hilise õhtuni. Hea, et veel päike tõusnud pole! . . .

Ikka roosakamaks muutub taevaseru. Tumedad varjud hakkavad muutuma hele-damaks. Pikkamisi värvub roosa taevast punaseks. Esiti õrnalt, kuid siis ikka tugeva-mini, tugevamini. Puudel, majakatustel on näha punakat valgust. Aknaruutudele maalib valgus leekivaid pilte. Veel mõned minutid, siis juba pääsevad esimesed kiired maa päiale. Pikkamisi tõuseb elu metsa, majadesse. Kostab mõni ukse paugatus. Mõni koer haugatab uniselt. Kusagilt kaugemalt kostab lehma ammumine . . . Metsas lendavad linnud oma pesadest, hüppavad siristades okstel. Laulavad hommiku tervituseks, päikese tervituseks. Oravad asuvad jälle oma tööle värskeina, puhanuina. Rohust kuuldu julget siristamist; mitte ainult ühe, vaid mitme väikese olendi suust . . . Lillekesed hakkavad aralt avama oma õiekroone. Ettevaatlikult teevad nad seda: ehk on siiski veel liiga vara. Kuid, tundes päikese julgustavaid kiiri, teevad nad seda julgesti . . . Kõik on rõõmsad, sest oodatud päike on ilmunud! On ilmunud ning täidab maailma oma rõõmsa, heleda valgusega . . .

Aga need vallatud kiired, nad on leidnud veel ühe laiskleja. See on pisikene jänes, kes magab rahulikuna uimastavalt lõhnavas rohus. Hele valgus sunnib teda avama silmi. Kohe on jänes jalul ning vaatab ringi. Tõsi: suur, silmipimestavalt hele ketas on juba kõrgel taevast . . .

Jääroosid.

Olen näinud roose ilusaid. Olen näinud neid tumepunaseid kui südame lõõmav veri, sügavsiniseid kui suveöö taevas, valgeid, sametpruune, kirjusid.

Olen näinud neid kõikjal. Nad kasvasid rohelisel maapinnal, kõrgel kaljul ja kivirägastiku vahel mustas mullas. Kõik nad levitasid endist aroomi. Nad võlusid ja nende lõhn uimastas. Nende lillede lähedus tegi rahutuks hinge, vangistas südame. Niisugused lilled meenutasid printsesse muinasmaalt.

Kui aga saabus sügis, närbus rohi ja närbusid roosid, muutus meel nukraks. Roosid olid õilmitsenud liiga lühikest aega. Valusalt käristas lahti südamehaavad lillede ühepäevalisus.

Puhusid karged tuuled, külmas kõvaks maakamar ja katteks sadas valget lund. Läksin roose otsima. Olin pettunud elus ja tahtsin uimastuda lillearoomist.

Ma rändasin orgudest mägedele, läksin kuristikuservale kaljurahnul — aga ma ei leidnud ühtegi roosi. Läksin tagasi oma talikorterisse, et koguda mõtteid ja tugevenda talvekarmuses elu mässavate tormide vastu. Istusin akna juurde, et jälgida lühikest aega päikeses sädelevat talveloodust. Surusin õhetava otsmiku külmale akn klaasile.

Aga aken ei olnud harilikust klaasist. Aknal olid roosid, mida olin käinud otsimas. Ei, aknal olid ilusamad roosid — jääroosid.

Jääroosid ei lõhnanud, ei uimastanud, aga nad jahutasid kuuma hingevalu, löid lepitust välisilmaga.

Õhetava otsmiku puudutusel oli sulama hakanud jääroosi süda. Pisar pisara järele veeres säält alla. Teadmine, et keegi, olgugi alateadlikult, tunneb kaasa sinu valule, lohutas südant ja meenutas juhtunut.

Mis oli siis õieti juhtunud? Mis oli toonud sellise pettumuse ja lõõnud nii valusa haava? See ei olnud midagi, võib öelda see, kes pole kunagi midagi kaotanud ega pole kunagi kurvastanud.

Oli olnud harilik tööpäev. Rahulikult nagu alati töötasin kantseilaua taga, Ma ei oodanud midagi erilist, ja selle tõttu näis see, millest kuulsin, palju vapustavamana.

Mõni nädal tagasi olin oma õhtutundidel viimistletud esimese jutukatse andnud kirjastada. Ma ei lootnud sellest tööst palju, ma ei oleks seda võibolla kirjastada andnudki, kui seda nii tungivalt poleks palunud keegi, kelle soove arvestasin rohkem kui omi.

Olin peaaegu unustanud kirjandi kiirete igapäevsete askelduste kõrval, kui mulle toodi kiri, milles teatati, et mu töö on loetud parimate hulka ja mind palutakse ilmuda noorte kirjanikkude peole.

Lõpetasin töö ja, korraldanud end, läksin teiste omasuguste hulka. Ei osanud ette arvata niisugust vastuvõttu. Mulle toodi lilli, mulle lauldi ja mind õnnitleti. Olin korraga muutunud kõikide soosikuks.

Olin joobunud ja uimane kauaunistatud õnnest ja lillede aroomist. Tahtsin minna seda teatama ka sellele, kelle pärast olin nii kaugele jõudnud. Vabastusin teiste ringist ja lähenesin uksele. Aga sää! ta seisiski! Tahtsin joosta ta juurde, aga samal momendil ilmus sinna keegi teine ja ta ise teatas ametlikult — ta on kihlunud.

Ta on kihlunud — ja mina püüdsin edasi vaid tema pärast! Olin saavutanud seks korraks ja ka edaspidiseks autoriteedi — aga olin kaotanud eluidee.

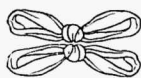
Olin uimane. Seisin kriitvalgena teiste hulgas ja kaotasin teadvuse. Kui ärkasin, olin haiglas. Kogu aja olin tundnud lillede lähedust ja lõhna, aga ei — mu lähedal ei olnud midagi muud, kui haigla valged seinad ja arstimite lõhn. Tõusin, et lähkuda, aga mind ei lubatud. Paari päeva pärast võisin seda teha.

Hulkusin sihitult ringi, otsisin roose, otsisin neis peituvat õnne ja lootsin ühtlasi tagasi võita seda, kelle pärast olin töötanud senini.

Aga ma ei leidnud muud kui külmad jääroosid aknaklaasil. Ma ei leidnud ka õnne, vaid jahutust lõhkevale südamele külmade jäärooside juurest. Olin rahunenud sellest, et jääroos oma pisaratega ära pesi mu elumõttetuse ja kurbuse.

Olin teada saanud, et õnne ei leita säält, mis väliselt ilus ja uimastav, vaid see, mis esimesel silmapilgu näib külm ja osavõtmatu, lohutab paremini.

Oh, õitseksid jääroosid ka suvel, et võiks rahuneda siis, kui õitsevad roosid tagasi toovad möödunud kurvad mälestused!

LII

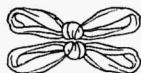
I keskk.-kl.

Miks kevad ei tule?

*Miks kevad ei tule veel?
Või on ta siiski teel?
Kuid lumi veel katab me maad
ja magavad metsad ning ra'ad.*

*Miks kevad ei tule veel?
Okstel on härmatiskeed
Päike nü harva piilub,
lumitund männikut silub.*

*Miks kevad ei tule veel?
Või on ta siiski teel?
Kuis kevadet ootan küll ma!
Kuld-kevad, ei tule veel sa!*

Noored kotkad.

*Tormi käes seisavad määratud kaljud,
üksikud murduvad, püsivad paljud.
Kindlalt kui kaljud siin võitluste meres
noorkotkad seisavad ühises peres.*

*Kallimad k õigist on noorkotka vaated
kodumaa, rahu ja isamaa aated;
ohtlikem kõigist on rahvuslik nõrkus,
kõrvale jääma peab üksiku kõrkus.*

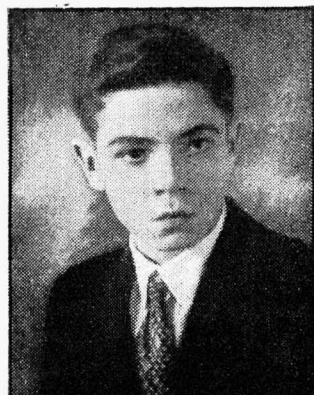
*Kalevi kallastel kasvanud kaimud,
juhtideks olgu teil isade vaimud!
Ühise lipu all ühtlases vormis,
kaljuna seiske te tuules ja tormis!*

J. T.

V gümn.-kl.

Sügisööl.

*Kuu kilendab pilvis, tuuled igaviku teel,
Kastetilgad läigivad rohul närbunud.
Mu ees mustendab meri salapäraselt
ja välgub eemal horisondil.
Ent tunnen ses sügisöö varjus
imelisi tundeid ja valusid,
see sööbib mu hinge —
Ja öises pimeduses näen uppumas majasid —
Mu meeles on püsinud õnne ja lilli,
mis puistanud sinna suvi,
ent kustuma hakkab mälestus seegi,
vaid ähmane kuma veel järel
Õö vilistab salapärast lugu;
keegi nagu mängiks viiulil sügiseleegi —
See köidab mind —
Nii imeline öö viiulil!*

Varanduse jahil.

Alttoa Reedal olid kindlad andmed, et mõisa pargis, suure sammaldanud kivi all peituvat suur varandus. Endine parun olevat selle enne sõda sinna peitnud. Parun ise oli sõjas surma saanud ja nüüd seisvat varandus kivi all suures plekk-kastis, ilma et keegi ta asukohast teaks.

Reet teab seda aga päris kindlasti. Mitu, mitu korda on juba sellest unes näinud. Paar korda on ta käinud seal otsimas, muidugi unes ja isegi selgesti raha kolinat kuulnud. Ta on aga alati koledasti kartma hakanud ja siis ärrganud. Reet mõtles ja mõtles, kaalutles ja kaalutles ning jõudis lõpuks otsusele, et kindlasti on seal varandus. Miks ta muidu alati sellest und näeb.

Ühel ööl kuulis ta päris selgesti, et teda kästi minna varandust ära tooma augusti täiskuu ööl. Nüüd ei kärsinud Reet enam asja enda teada pidada. Ta äratas Mardi, oma mehe ja rääkis loo sellele. Mart ärkas, tõusis istukile, ringutas end ja küsis uniselt: „Noh, mis sul's jälle on? Tuli lahti või?“

Reet seletas kähku unenäo. Mart, kuuldes, et asi seisab ainult unenäos, pööras vihaselt nohisedes teise külje ja magas peagi rahulist und.

Reet ei saanud sel ööl enam silma kinni. Jkka ja jälle tuli ta silme ette suurte kuuskede all lamav sammaldunud kivimürakas. Ehk on seal siiski varandus? See ei andnud Reedale rahu.

Hommikul rääkis ta uuesti loost mehele. Reet püüdis Marti igal kombel sugereerida, kuid varandusejutt mõjus sellele nagu hane selga vesi. Lõpuks vihastus Reet ja jättis asja mõneks ajaks soiku.

Saabus kevad. Sulas paks lumevaip ja veekogud pääsesid valla jääkammitaist. Peagi haljendas juba muru ja mets tõmbus hiirekõrvule. Kõik olid rõõmsad ja õnnelikud, üksnes Reeda süda oli täis muret. Kuidas omandab ta juhatatud aarded? Tal endal puudus selleks julgus ja Mart ei uskunud ta juttu.

Pisi-tasa hakkas Reet sellest uuesti Mardile rääkima. Ta sundis Marti igal viisil uskuma. Maalis talle ette uhkeid kujutlusi aegadest, kus neil on juba käes suur varandus, nad on rikkad.—

Esialgul kuulas Mart vaikides Reeda juttu, ega avaldanud vähematki arvamist selle üle. Mida rohkem Reet sellest kõneles, seda usutavamana see Mardile tundus. Aeg-ajalt hakkaski ta endamisi mõtisklema, kas vahest see siiski pole tõsi. Ega's Reet ilma põhjusega seda kinnita, ju talle ikka varandus kätte on juhatatud.

Lõpuks uskus ta seda päris kindlasti. Mida enam nad selle üle vestlesid, seda tõenäolisemaks see neile sai. Peeti juba isegi vähehaaval plaane, mida varandusega peale hakata.

Mart kavatses osta suure talu, muretseda eeskujulikud tööriistad ja masinad, pida suurt karja ja elada nagu mõisnik.

Reedale ei meeldinud see kava sugugi. Tema tahtis kindlasti linna siirduda. Nad ostaksid sääli endile uhke maja. Tema, Reet, käiks läbi jõukate daamide ja härradega ja kannaks seljas aiva siidi-sametit.

See oli Mardi arvates lausa pillamine ja säherdune elu ei meeldinud talle sugugi. Vaidlus muutus sagedasti riiuks ja siis meenutati teine-teisele endisi aegu. Mart siunas, et ta oli Reeda nainud. Ta oleks võinud jääda pigem vanapoisiks, kui elada sellise kiupunniga, kes ilmselt tabab vara tuulde loopida ja talu pankrotti viia.

Reet omakorda sõnus Marti. Sõimas teda vaeseks, varanduseta asunikuks ja nuttis oma nooruse rumalusi taga. Ta oleks võinud linna minna ja kesteab kui uhke ja rikas ta oleks praegu olnud.

Harilikult peeti sellist sõnelust õhtul voodis, see kestis seni, kuni mõlema suud väsisid. Esimesena väsis harilikult Mart ja magas juba ammu rahulist und, kui Reet oma suu lõplikult sulges.

* * *

Saabus nende ammu-oodatud kuu, august. Põnevusega oodati nüüd täiskuud, mis seekord nagu tigusammul lähenes. Juba tunti pisut hirmugi; äkki teavad ka teised varandusest ja selle peidupaigast ning viivad selle enne ära kui nemad seda jõuavad teha.

Mida suuremaks paisus kuu, seda enam valdas Marti—Reeta hirm. Ühel õhtul, kui kuu oli alles kaunis lopergune, ütles Reet Martile:

„Mis sa arvad, kui läheks juba täna öösi otsima? Kes teab, kas ongi tarvilik, et peab täiskuud olema. Mine too täna ära, muidu äkki jõuab mõni teine ette!“

„Eks võib ju minna vaatama,“ arvas ka Mart.

Päike vajus pargi puude taha. Õhtutaevas lõi lõkendama lugematus värvide-skaalas. Saabus sume suveöö langeva kaste ja rõhuva vaikusega. Langes üle talu ja mattis selle — hämarusse ning unne.

Varsti liikus kaks tumedat inimkogu Altoalt välja ja kadusid üle põldude pargi sihis. Need olid Mart ja karjane Jossu. Martil oli seljas kang, Jossul labidas.

Toa uksele seisis Reet, käed põlle all risti ja vaatas minejaile järele, paludes neile head kordaminekut.

Idast tõusis hõbedane, lopergune ketas, kuu, saladuslik ning vaikne kui hiigla-suur vaim, kes tõusnud metsasügavusest, et saabuva öö hämaruses heita vargset pilku üle maa. Taevast vilkusid üksikud, selged tähekesed.

Läänepoolselt taevaäärelt lõövad aeg-ajalt leekima hääletud välgud. Vähehaaval kostavad üksikud, tumedad kõue kõminad.

Mehed jõuavad parki. Pargipuud seisavad nagu vanad raugad, pead täis suuri juuksesagaraid ja sahisevad, nagu jutustades omavahel. Nagu jutustaksid nad üksteisele, mida on võimalus näha olnud ainult neil, seistes siin juba kümneid-kümneid aastaid. Kuu hõbedased kiired virvendavad läbi okstevõrgu, heites puude alla tumedaid varje.

Mart ja Jossu siirduvad kohe suurte kuuskede all asuva sammaldanud kivi juurde ja asuvad viibimata tööle. Mart hakkab kivi ümber kangiga maad sorkima. Mõnes kohas naksatab kang millegi vastu, sealt hakkab Jossu kohe südikalt kaevama. See toob elevust, mõlemad ootavad põnevusega, et ilmuks varakast, aga ikka on see vaid pettus, maa seest ei leita muud kui ainult kive.

Kuu taevast näib lausa irvitavat. Ta nagu on täis pilgeseid jooni ja ilmes särab lõbusat kahjurõõmu. Läänest ligineb aga kohutav kõuepilv.

Juba on kulunud umbes tund aega kibedas töös. Varakast aga laseb ennast kaua otsida, seni pole mehed teda veel leidnud. Kõue lähenemine ei heiduta neid sugugi. Nad loodavad kindlasti enne vihma töö lõpetada.

Äike ei lase aga end kunagi kaua oodata. Taevast tõmbub äkitselt tihedasse nahkpilve, ilm muutub tumedaks. Äsja nii rahulikult sahisenuid pargipuud hakkavad kohisema tumedalt ja õudselt, nagu aimates kurja.

Müristab juba kaunis tugevasti. Välgu tulised nõelad õmblevad kuldõngu tollesse hallisse, mustasse ja ebaühtlasse taevamantlisse. Müristab valjult ja õudselt, nagu sõidaks hulk raudvankreid üle kivisilla.

Möödub veel vähe aega ja juba kuuldu eemalt suure vihmapiilve kohinat, mis kuuldu raskena ja masendavana, kui suurte väsinud lindude tiibade vajutused õhus, kes sõuavad nii, et nokad janust lähti, jalad hooletult ripakil ja silmad verised... Surevad ja kukuvad kuristikku. . .

Enne esimesi raskeid vihmapiisaraid ja raheteri, mis segamini tuiskama hakkasid, jõudis ka Reet meeste juure. Nähes, et ilm muutub kurjaks, ei läbenud ta enam kodus olla, vaid kiirustas meestele abi pakkuma, et enne vihma varandus üles leitaks. Jatkatakse meeleheitlikult kiirustades otsingut. Mart võtab kogu oma jõu kokku ja virutab veel kangiga kaunis sügavale kivi alla. Nüüd aga arvas Reet sealt kaunis selgesti raha kõlinat kuulnud olevat. Tohtu suur uudishimu haarab otsijaid. Sel ajal, kui Jossu ärevusest põksuva südamega kivialust lahti kaevab, ei suuda Marti-Reeta enam end ohjendada, vaid tormavad teineteise võidu kümne küünega mulda kõrvaldama. Unustatakse kogu välisilm, pilgud on suunitud üksnes kivi alla, kust iga silmapilk võib ilmuda nähtavale nende otsitud säile. Ei hoolita rahest ega vihmast, mida hakkas segamini sadama, ei tunta hirmu välgu sähvatustest, neid valdab ainult varsti nähtavale ilmuv rahakast.

Juba kõlksatab Jossu labidas kaunis selgesti arvatava rahakasti vastu. Veel mõni hetk, veel mõni labidatäis mulda ja nad on oivalise varanduse omanikud! Nüüd heidab ka Jossu labida kõrvale ja siblib peremehe-perenaise eeskujul kätega märga, vihmast vedelaks muutunud mulda eemale. Veidikese aja pärast tunneb Mart juba kasti kaant enda käe all. Korraga haaravad Marti-Reeta kasti järele ja tõstavad ta august välja, kõrgele õhku. Reet on kiirem, tal õnnestub kast oma sülle saada ja hakkab kohe kodu poole lippama.

„Kuhu sa hull jooksed!“ hüüab talle Mart järele. „Vaatame ikka enne järele, kas ongi õige kast!“

Nüüd taipab ka Reet, et ei maksa kohe koju kanda. Võib olla, et polegi otsitav.

Ta laseb õrnalt kandami maha ja silitab seda käega. Külma värin jookseb tal üle keha, see polegi kast. Tundub nagu oleks konarlik kivi.

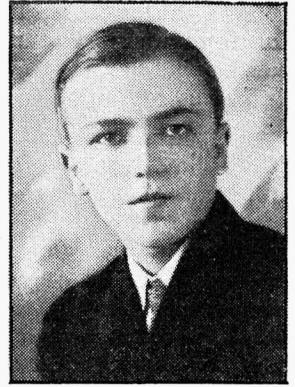
Mart ja Jossu on Reedale järele jõudnud. Mart kummardub põksuva südamega kasti üle. Siis sähvab hele välg ja valgustab ümbruse. Mardi suust kuuldu imelikku vihinat ja ta virutab „kastile“ jalaga tugeva hoobi.

„Kivi kurat!“ lisab ta veel juure, haarab maast kangi ja hakkab läbimärjana kodu poole ruttama.

Välgude valgeli joosti koju. Kõige ees lippas Jossu, ta järel sibas Reet, seelikus kõrgele tõstetud, et see ei segaks jooksu. Kõige viimasena vehkis vana Mart, ähkides ja puhkides nagu vedur, kellel raske vagunite rida vedada. Ta oli endale kole vihane. Ta vandus, et ta enam kunagi ei kuula oma küljeluu rumalaid unenägusid ega alistu ta nõudmistele.

Vihma valas endiselt nagu oavarrest alla.

Talveõhtu

muistses

Haavasalus.

Külm, terav tuul puhus Revele poolt läbi vaevalt märgataval mäekühmukesel asuva Haavasalu küla, keerutas lumelt üles ja kihutas edasi pikki tormavaid tuisupilvi. Need ussitaolised lumiratsud ründasid ja püüdsid matta enda alla kõike, mis vähegi oli takistuseks nende uljale, kihutavale tantsule. Vahetevahel, kui põhjatuul rauges, et hinge tõmmata uueks võimsaks puhanguks, ilmus lumemõllust nähtavale üksteise lähedal, ilma kindla plaanita segi paisatud kahekümne talu kogumik.

Põhja poolt varjas küla poolkaares tihe haavik, mille keskel hõredamal kohal kolme igivana, laiaoksalise püha tamme all asus kaks ohvrikivi, kuhu tulid vabad ja paganlikud külaelanikud ohverdama nii kurbadel, rõõmsatel ja pühalikudel päevadel kui ka enne kaugetele meriretkedele asumist. Selle haaviku järgi olid nii mandri kui ka saarte hõimud annud külale nimegi.

Lõuna poole laiuvaid küla põlispõlde ja alemaid piiras männimets, mille taga paremal pool vilkus sinijärveke, vasakul algas äga soo, täis salajasi auke, kust ainult mööda salateid pääses soo taha Rotele linnusesse.

Küla elamud oleksid võib-olla isegi jäänud varju mõne jõuka sakalase või saarlase hoonete kõrval, kuid kõigis naabermaakonnis teati, et neis harilikkudes majades elasid siiski julged ja vägagi jõukad randlased, kes hankisid elatist oma viletsavõitu põlde harides, kalastades, metsastades, kuid kõige enam ühes saarlastega merel ja rannikul kaubitsedes ja mõnel soodsal juhul isegi mitte rõõvretkist hoidudes. Seal, kus hiie-mäe taga kadakad lõppesid, algas laht, mille ääres asusid läänlaste kauba- ja sõjasadamad ja mille kaudu võis pääseda avarale merele, lõputa veeteele, kust randlastele tuli õnne ja õnnetusi, rõõme ja kannatusi, võite ja kaotusi.

Meri uinus nüüd talveahelais; haavakülalased olid hoolikalt peitnud metsa oma neli viikinglaeva, ainult paadikesed ja vened lamasid elamute läheduses. Randlased puhkasid sügisestest retkedest, kogusid uut jõudu, arutlesid uusi sõja- ja kaubaplaane ning ootasid uut järjekordset päikese võidukäiku.

Peaaegu keset küla asus teistest majadest märgatavalt kogukam ja mahukam, kõrge püstandaiaga piiratud külavanem Votele elamu. Votele oli randlaste hulgas lugupeetud ja mõjukas külavanem ning meriretkleja, võib-olla seda osalt ka seetõttu, et Votele oli Ridala vanema lähedane sugulane.

Kahepoolega laudvärav kõrges püstandaias avanes praokile, kuuldus jumalaga-jättu ja kitsast avausest poetas end esile tugeva sirge pihaga naine, hall narmaste ja pronksspiraalidega ilustatud sõba õlul. Küla sepa Veeko naine Toomi oli käinud külastamas külavanema naist ja sammus nüüd rutates läbi lume eel mustendava sepikoja ja selle kõrval lõmmitava lauda poole. Mingi seletamatu rahutus ja ärevus oli piinanud teda kogu tänase päeva.

Juba paaril ööl enne oli ta vaevelnud halbade ja kohutavate unenägudega. Võib-olla oli see kartus Veeko pärast, kes oli läinud kuuteistkümne hobuse ja kolmekümne mehega julgele kaubaretkele kaugele sisemaale kuni Pihkvani ja arvatavasti isegi kuni Novgorodini. Peale selle oli ta veel võtnud enesele kauplejate jõugu juhi kohused. Vanem Votele oli harilikult korraldanud ja juhtinud kaubaretki nii merel kui ka sisemaal, kuid varatalvisel karujahil oli karu vigastanud tema paremat jalga ja seejuures oli ta

veel hundiauku kukkunud ja pead vigastanud. Põrutusest uimasena kanti ta koju. Kolmandat kuud lamas külavanem karunahaga kaetud lavatsil; peahaav oli ammugi terve, aga jalg paranes visalt. Seepärast andis ta matka korraldamise ja juhtimise Veeko kui külaelanikest kõige ettevõtlikuma ja osavama hoolde. Kaua olid kaubitsejad juba ära olnud: lahkumine oli sündinud noorekuu ajal, nüüd aga säras taevas uus hõbesirp ja ähvardas peagi paisuda poolkuuks. Pealegi võis vaenlane lõuna poolt külla tulla säärasel kardetaval ajal, millal vanem haige ja tugevaimad mehed parimate sõjariistadega kodust kaugel, kus nende enestegi elu võis kergesti hädaohtu sattuda.

Jõudnud mööda lumme tuisanud suviköögist, jäi Toomi peatuma elutoa ette ja kuulatas teravalt. Ainult metsa tetri laskma läinud sulase Meido hõikeid ja koerte räuskamist kuuldus läbi tuisu ja tuule vingumise. Sepa vana isa oli käinud õhtupoolik hiimäel ohverdama, anudes kogu kaitseta külale ja retkelolijaile kaitset ja nüüd arvatakse sealt tagasi jõudnud. Vanaema, kes oli käinud külastamas küla lõpul madalas onnikeses elavat üksildast vanaeite, käänis parajasti ümber suviköögi nurga elutoa ukse ette, vaskset kaussi käes hoides, millega oli viinud puudust kannatavale eidekesele veidi toidupoolist.

Nad seisatasid mõlemad läve ees ja vaatasid vaikides küla poole. Tuisumõllust väljaulatuvad ja lumega kaetud tarede katused punetasid õrnalt loojeneva päikese kiirtes. Lõuna- ja edelataevas oli kaetud pikkade verevate pilvelaevadega, mille teravad nagu verre kastetud otsad olid sihitud põhja ja näisid otsivat uut saaki.

„Igal õhtul aina veretab,“ sosistas vanaema kartlikult Toomile kõrvu, hoides ühe käega kramplikult vasest kaussi ja teisega vereva õhtutaeva poole näidates. „Head see küll ei tähenda. Lõunapoolsed on tallamas jälle vaenuteed. Kättemaks ihkab uuesti kättemaksu! Nii on see ikka. Kui meie omad jätaksid kord selle veretasu ja saagiahnuse. Ela ise ja lase ka teistel elada.“

„Kui see ainult nõnda oleks!“, õhkas noor naine sõrmitsedes nõutult ovaalse hõbedast sõle küljest pronksist keti otsas allarippuvaid ripatseid, millistel arvati olevat headtegevast nõia võimu, iseäranis roosakal kauriteo karbikesel.

Nad pöördusid sisseminekule. Mustendavast ukseavausest hoovas neile vastu paksu suitsu, sest suitsu pääses välja ainult koja tagaseinas oleva väikese pajaakna kaudu. Suurem aknaavaus ukse kõrval, mis avati ainult soojadel ilmadel ja aastaaegadel, kui terve pere elas kojast ja keedeti ritvkojas sepikoja kõrval, oli nüüd hoolega kinni lõõdud. Siin kojast asus suurem hulk rikka ja ettevõtliku põlise sepapere varandust. Kallimad aarded ja suuremad hulgid rukki-, kaera-, odra- ja naerisaagist oli maetud maha alemaa veerele suure krobelse tüvega männi lähedusse.

Kui Toomi paremal pool seinas asuva madala ukse kaudu astus kojast elutuppa, jooksis talle vastu tema silmater, tema agar ja tähelepanelik kaheksaastane Vilgo. Ka temast pidi saama kord sepp ja tuntud merisõitja, nagu seda olid olnud tema esiisad juba mitme põlve jooksul. Noor sepa naine lisas ahjus peaaegu kustunud tulele juurde uusi kuivi oksid ja süütas peeru. Selle ähmane valgus tõi nähtavale nurgas lõmmitava madala, aga laia ahju, sellest vasakul nurgas ja seinas ääres kaks laia lavatsit magamiseks, kaks väikest pajaakent, üks otsa-, teine esiseinas, seinal rippuvad karu, ilvese ja rebase nahad ja nende kõrval seinale kinnitatud odad, vibud ja nooled. Ähmased varjud mänglesid väsimatult hundinahkadega kaetud kivisel põrandal.

Vilgo haaras kiirelt ukse juurest järi, asetas selle seinas äärde, tõusis sellele püsti ja avas tasa pajaakna. Külma tuul paiskus talle vastu õhetavat nägu. Pajaakna all õõtsusid ja klirisesid jäätunud toomeksad ja kaugemal põlluäärel kaeblesid paljad pajupõõsad vingavas põhjatuules. Ei ühtki märki polnud näha, niikaugele kui silm ulatus üle lumelagendiku, kojusõitvast isast.

Enam käsul sulges Vilgo lükandlauaga külma hoovava avause. Vilgo tahtis parajasti lipata kotta, kui uksest tormasid sisse külmast värisevad koerad, Vilgo lemmikud. Mäido oli jahilt tagasi jõudnud, asetas lavale ühe tedre ja kaks jänest ning heitis seejärele väsinult lavatsile puhkama.

Vilgole pakkus palju lõbu koertega mürada. Igaühel oli oma tegevus: Toomi, kes oli lõpetanud keetmise ja asetanud suure keedupaja leemega esikotta jahtuma, asus tööle kangaspeelte juures, vanaema keerutas kedervart tasa lauldes ja sosinal soesõnu

lausudes, vana hallpäine külasepp kobis haigutades lavatsilt ja hakkas lavatsi alt korve, potte ja kaste kõrvale tõstma. Tõstnud seina äärest pottide, nahkade ja korvide alt raske, raudplekiga ülelöödud puukasti, tõi ta ahju äärest rauast valamispannikese ja savist valemil, millesse oli uurendatud ehtenõela kujutis. Kuigi endine sepp oma vanaduse tõttu ei suutnud enam rasket sepavasarat vibutada ja lõõtsa tõmmata, armastas ta siiski veel nokitseda väiksemate asjade juures, valades enamasti ehtesaju. Ta oli olnud kuulus sepp oma töö ilu ja väärtuse poolest.

See toiming äratas Vilgo tähelepanu ja huviga kiindunud vanaisa liigutussisse ja askeldussisse, vaatles ta, kuidas vanaisa värisevi käsi avas kasti, poetas sellest esile kolm hõbekangikest, uuris neid asjatundliku pilguga, avas ümmarguse kapsli, kust ta tõstis välja läikivad hõbedakaalud ja asetas ühte vaekausi hõbedatükikesed, teise aga mitu väikest vihikest. Kaalunud kangid, asetas ta need pannile ja sulatas. Seejärele nirises hall läikiv vedelik savist valemisse ja asetati pajaaknale jahtuma. Selle töö lõpetanud, asus vanaisa mõrda kuduma.

Vilgo leidis oma alatisele uudis- ja uurimishimule rahuldust vanaema juures, kes talle huvitavaid muinaslugusid ja randlaste sõjajutte jutustas. Vahetevahel peatusid nad ja kõik tõstsid kuulatades pead, sest alemaalt kuuldus lähenevate huntide ulgumist. Aralt liiguti toas, nuusati ja uuendati vahetevahel lõukas värisevalt põlevat peergu ja tehti vaikselt tööd. Vilgo kuulatas tuule vingumist, huntide ulgumist ja seinakoi tiksumist, kuni jäi lõpuks magama, pea vanaema süles.

Vanaema viis pojakese lavatsi kõrvale ahju äärde magama ja kattis ta hellalt pehme karusnahaga vooderdatud laia vampsuga. Sügavad kortsud vanadusest luitunud näol mahenesid ja ümmardusid hellasüdameliseks naeratuseks, kui vana krobeline käsi õrnalt surus väikest sooja, siidpehmet, kergelt kokkutõmbunud käekest, mis kord pidi tõstma rasket sepavasarat, vibutama võimsalt haljast taprit ja välkuvat mõõka ning pingutama vibukaart. Vilgo tõstis veel uniselt pead ja hüüdis kinnisilmi isa. Vist näitas hea Uku talle unes isa, kes raske töö- ja sõjamehe käega pojakese tuhkjasvalget pead silitas.

Sel ajal poetas Toomi end hiljukesi õue ja kuulatas tare ees kärstitult. Hiimäel puud nagisesid ja raksusid, haldjad kaebasid ja ulgusid, valged tondiratsud kihutasid põhjast läbi küla, kuid ei ainsamatki hüüdu kojutulijailt. Märkamatult tõusis härras abipalve tuule käes kõssitava naise värisevilt huulilt üles Uku kodadesse.

* * *

Keset möllavaid lumiratsusid kihutas Soontagana poolt üle soode, jõgede ja väljade Rotele poole tontlikult saagiahne lõunakullide alatu parv. Lätlased ühes semgallidega olid rüüstates tormanud läbi liivlaste maa ja ihkasid nüüd põhja randlaste varandust, soovisid põletada külad ja kuulata naiste ning laste kaeblikku nuttu. Nende ees mustendasid Haavasalu tared; kaua ei viivitanud saagiahnitsejad: tugevaim salk läks haarama rikka külavanema omandit, teised hävitama kogu küla.

* * *

Nurmekunde ja Alempois olid ammugi seljataga ning otse Varbola linnuselt puhus jääkülm põhjatuul, kuid tee haavasalulaste kuueteistkümmene ree all ei näinud sugugi lõppevat, ikka rabad, sood, jõed ja metsad, lumistunud arumaad ja koduvõinu nurm veel kaunis kaugel.

Regede voor jõudis legendikult põhjatuule eest kõrgmetsa. Kõrged männiladavad liikusid ja kaebasid valjult, all aga, kus tukkusid lumistunud noored männid, valitses talvine peaaegu segamatu rahu. Lõunataevas paistev lõbedane kuusirp joonistas lumele ähmaseid puude ja põõsaste varje. Siin-seal põõsaste vahel ristlesid mõned jänesevõi hundijäljed. Vahetevahel pudenes okstelt lumekübemeid nagu hõbedasi tähekesi alla kiirgavale lumele. Metsarahu segas ainult hobuste astumine, regede tasane naging ja tuule kaebamine kõrgeis puuladvus.

Igal reel kõssitas kottide ja kimpude kõrval paar meest, käes oda või taprit hoides huntide kallaletungi vastu.

Umbes voori keskel lamas küljeli reel sulase kõrval sepp Veeko. Üle kuu oli kestnud reis Pihkva kaudu Novgorodi ja tagasi. Karusnahad ja skandinaavlaste hõberahad oli ta vahetanud soola ja kalli kalevi vastu. Reis oli hästi õnnestunud, teeröövlid pole tülitama tulnud. Kuid Oandist läbi sõites oli ta kuulnud põhjapooleliikuvast lätlaste ja semgallide röövsalgast. Tugevamad mehed olid tal siin kaasas, Rotele linnus ei suuda aga nõrga kaitsega kuigi kaua vastu panna. Mida lähemale kodukülale, seda suuremaks kasvas Veeko kartus. Ainult poole öö tee kaugusel võisid nad külast veel olla.

Kui kaubavoor oli jõudnud juba koduküla jahimaile ja Rotele linnus jäi vasakut kätt, kerkisid kodutulijate eel metsa kohal üles leegid. See mõjus kui pikselööök väsinud meestesse ja hobustesse. Ägeda kihutamise järele peatusid nad koduküla alemaa äärel. Kohe selgus neile kohutav olukord. Rüüstesalk oli jõudnud külla. Pealegi paistsid röövijad olevat ülekaalus. Tuli kiiresti toimida ja otsustada. Vaevalt sai Veeko julgustuseks midagi öelda ja märku anda, kui terve regede voor lendas rahepilvena keset röövijate tihedamat salka. Segadus valdas nii unestärrganud külaelanikke kui ka rüüstajaid endid, appirutanud kojutulijad toimisid aga otsustava selguse ja julgusega. Võitluse rüseluses näis olevat langenud röövlite juht, sest nad alustasid kohe plaanita põgenemist ja haavasalulastel tarvitses neid ainult taga ajada niipalju kui üldises väsimuses ja ööpimeduses võimalik. Ainult ühe elamu suutis tuli hävitada.

Kui hädaoht kõrvaldatud, sammus Veeko suurima rõõmu ja rahuldustundega kodutaresse, kus ärevuses ja hirmunud kodupere ta rõõmuhõiskega vastu võttis. Veeko silistas kareda käega õrnalt oma imetleva pojakese valget peakest ja lausus pühalikult: „Vilgo, pea meeles, kui suureks saad, et ainult kindla tahtega ja julged mehed võivad kaitsta oma kallist kodu võraste alatute püüete vastu!“

Kaua vilkus peerutuli sepa majas ja seest kuuldus kaua elavat jutukõminat. Vilgo, kel uni oli nagu pühitud, vaatles ja imetles kaua väikest vibu, mida isa talle kaugelt teekonnalt kingitusena kaasa toonud, ja uskus kindlasti, et ta seda oskab juba väärrikalt kasutada.

Ta lahkus.

Mul oli väike hää sõbratar, keda armastasin ja kellega nii sageli veetsin lõbusaid tunde. Meie vahekord oli sõbralik, kunagi ei tekkinud meie vahel lahkkelisid. Suvel viibisime terved päevad koos mängides või juttu vesteldes ja meil oli teineteisele nii palju jutustada. Talvel pidime muidugi olema lahus. Tema käis kodukülas ja mina linnas koolis. Lahkudes töotasime jääda sõpradeks ja lubasime sageli kirjutada, et oleks kergem taluda eemalolu. Kuid saatuse teed on imelikud. Me pidime lahkuma — jäädavalt.

Saabus kevad ja koolides lõppes töö suvevaheajaks. Isa tuli linna, et mind koju viia. Mida ligemale kodule jõudsin, seda rõõmsamaks muutus meeleolu. On ta õnnelik, tuleb ta mulle vastu? Kõik need küsimused läbisid mu aju. Ja tõesti säält ta tuligi, mööda teed. See oli tema — mu sõbratar! Ta ei olnud mind unustanud. Hüppasin vankrilt ja jooksin talle vastu. Õnnest joobnuna kallistasime teineteist. Kuid mu vaene sõbratar oli muutunud kahvatuks ja kõhnaks ning tahtmatult panin käe ümber ta piha, nagu kartes, et järgmisel hetkel variseb ta kokku. Ta oli haige. Sel suvel ei joosnud ta minuga enam rõõmsalt kilgates aasal, vaid kõige kaunimal kesksuvel, mil loodus oli nii ilus, pidi ta heitma voodisse. Viibisin alati ta juures, püüdsin teda rõõmustada, kuid ta ainult naeratas läbi pisarate, pilgud ekslemas kuski kauguses. „Päike, kas näen sind veel homme? Kas paranen sellest piinavast haigusest?“ sosistasid ta huuled. Pöörasin näo kõrvale, et ta ei näeks mu pisaraid. Kas tõesti ei ole tal enam pääsmist? Sel hetkel ei aimanud ma valusat tõde. Sügise saabudes lahkus ta. Päikeseküllasel päeval sängitati ta oma igavesse voodisse, kesk õitsvaid sügislilli. See oli valus. Ainuke lohutus temast jäi mulle väike, roheline hauaküngas, kus viibisin sageli, kui tahtsin olla oma kalli sõbratariga.

Eesti koolinoorsooliikumise tänapäev.

Noorsooliikumisest tähtsa osa moodustab koolinoorte organiseerimine, sest klassipingil pandud aluseta pole ka tugevat noorsootööd väljaspool kooli.

Meie koolinoorsooliikumine on läbi elanud mitmeid aegu ja ajajärku enne kui ta on jõudnud praegusesse organiseerimisvormi. Ta algust võib otsida Vabadussõja kasarmuelust 1918. aastal. Esimestel iseseisvusaastail hakkas koolinoorte organiseerimine arenema suunas, missuguseks pole ta veel vist kuskil mujal muutunud: 1920—22 aastate kongresside järele tekkisid autonoomsed liidud linnades ja keskliit, kes võtsid endi kätte liikumise juhtimise ja noorsoo kasvatamise. Olles alles uue vormi hälli juures, pööras ametlik võim liikumisele tähelepanu. Liidud ja paljud ringid suleti, koolidevaheline ühendus takistati, ajakiri „Uudismaa“ jäi seisma ning kogu tegevus seati haridusministeeriumi valve alla normaalpõhikirjade alusele. On kindel, et niisugusel kujul oleks talle varem või hiljem tulnud ikka diferentseerumine.

1924/25. õppeaastal seisid noorsoojuhid lõhkise küna juures ja pidid tunnistama, et koolinoorsoo eneseavaldusis valitseb täieline seisak.

Senisest korrast väljapüüdmine algab alles 1926. aastal. Liikumise etteotsa astub püsinud Tartu keskliit oma ajakirjaga „Tõusmed“. Liikumine ise on aga arg ja õpetajaskonna otsesel järelevalvel, millega poldud seni harjutud — otsiv ja kobav.

Siitpeale algab noorte maailmavaates uus suund, mis on jäänud valitsevaks tänaseni. Haihtunud on eetilised ja maailmavaatelised huvid, tõuseb vaid huvi kehakultuuriliste ja kooperatiivsete harrastuste vastu. Ringid tegutsevad osalt normaalpõhikirjade alusel, osalt aga töötatakse välja ja võetakse vastu pedagoogika-nõukogu poolt omad põhikirjad.

Säärane olukord kestab väikeste muudatustega kuni 1934/35. aastani, kus Haridus- ja Sotsiaalministeerium paneb maksma normaalpõhikirjad ja piiritleb igakülgselt noorte osavõttu organisatsioonest.

Vaatamata üksikasjalistele määrustele ja nendele mõtteavaldustele, mis räägitud paljudel õpetajate päevadel isetegevuse elustamiseks, teeb meie koolinoorsooliikumine kogu aeg vähjakäiku. Põhjuseks võiks siin olla vähene huvi isetegevuse vastu, õpilaste suurenenud töökoorem eksamite ja muude kohustuste näol ja suurem tähelepanu omistamine spordile. Kui veel midagi õpilasi huvitab, siis lastelt laenatud klassi-vallatused või täiskasvanuult korporantide elu järeleaimamine, eeskätt muidugi selle halvad küljed. Tänapäeva noorte juures puudub otsiv vaim, ükski õpilane ei tee enesele ühtki ringi südamasjaks, nagu see peaks olema. Või tuleb see sellest, et tegutsetakse paljudes organisatsioonides? Ringid figureerivad ainult nimeliselt, mõned neist ei suuda aasta jooksul peakoosolekutki pidada, teised püüavad saavutada töönormi šablooniliste referaatõhtutega, milledest osavõtt väike.

Peale pikaajalist vaheaega „Uudismaa“, „Noorusmaa“ ja „Tõusmete“ järele on tänavu hakanud ilmuma uus gümnasiumi- ja keskkoolinoorsoo ajakiri „Tuleviku Rajad“, mis tahab anda sõnavabadust üle riigi sulenoortele, sest suuremas osas kooles on omad ajakirjad välja surnud või kirat-sedes suremisele määratud. Oma ajakirja võivad välja anda veel ainult suuremad koolid, kus leidub kümnekond õpilast väljaandvasse toimkonda, vähemais kooles ei saa seinajahelestki juttu olla.

Nii on meie koolinoorsoolikumine praegu surnud punktis, millest niipea pääsu ei näi olevat. Vähe võib loota ka isetegevusinspektorilt, kui neid kuskil kavatsetakse tööle rakendada, sama vähe, kui võib seda eeldada noorte sundorganiseerimisest. Vägisi ei saa kedagi tööle sundida — või kui, siis ei anna see töö kunagi positiivseid tulemusi.

Ainukesed organisatsioonid, mis veel õpilasi „tõmbavad“, on noorte kotkaste, kodutütarde, skautide ja gaidide malevad. Siin on mõistetud noortele anda meeldivaid tegevusalu, kus leiavad rakendust esmajoones praktilised alad ja neisse põimitud vaimne tegevus. Samuti on igasugused lipud, märgid, vorm, mängud, laagrielu, distsipliin selle ea koolinoorte psüühikale arusaadav. Soovitatav ja tarvilik on koolinoorte osavõtt ka kaitseliidust erirühmitustena.

Veel mainigem, et täiesti vale on seada õppivale noorsoole eeskujuks „vanu häid aegu“, nagu seda tihti tehakse. Igal ajal on oma kindel raamistik, millele ehitatakse küll järgnevad sündmused, kuid millist põhiraami ei saa kasutada kunagi olevik. Tänapäev pakub noortele teisi võimalusi ja nõuab rohkem kui vabariigi algusaastad, kus noorte isetegevus oli ka rohkem kui aktiivne.

Ja lõpuks jääbki vabandada praegust passiivsust töörohkusega, mis võib-olla väheneb, kui areneb välja uus keskkool ja gümnaasium, ja alles siis võib tõusta ka isetegevus ja huvi selle vastu.

E. KLAASSEN

III gümnaasiumi-kl.

Kuusik.

*Süül sirgelt ja julgelt ta seisab,
kroon sirutet kõrgusesse,
pilk kohades kauguses uitab,
kus algamas nõmmiku tee.*

*Oks tuulepuhangul õõtsub,
kui kallistaks armukest,
kui õrnalt tend rinnale suruks
ja varjaks ka kurjuse eest.*

*Kuid ometi värin tas tõuseb,
kui talumeest kirvega näeb,
tal väriseb, vabiseb süda,
ta salajas mõttesse jääb . .*

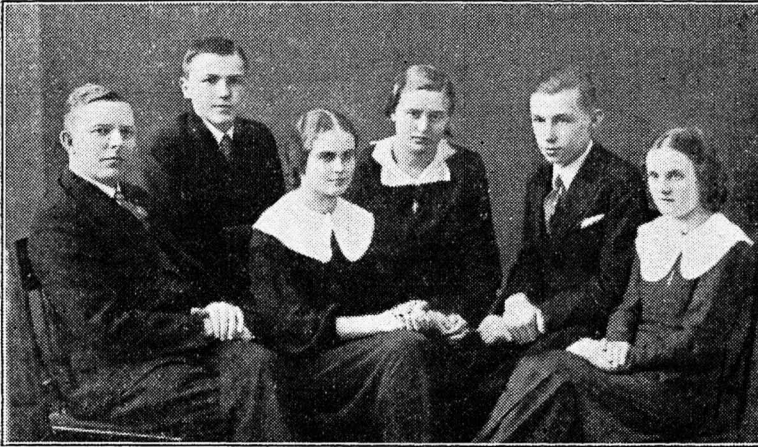
*Ning uhkuse ülevat tunnet
tal keha täis okasteni,
ei suuda küll miski vägi
tend mõtlema teisiti*

*Ta kohinas peituvad sõnad,
neist meie küll aru ei saa. . .
Ta kuju nii kuninglik, sirge;
pilk samuti kuninglik ka.*

*Nii väike ja jõuetu kirves,
kuid hävitab suurima puu . .
Ka maksev see meiegi kohta
ehk näiteks küll kuusepuu*

*Ei kõrkus, ei vägevus, uhkus
meil kunagi kasu küll too;
need voorused ebaõiged
ei püsivaid väärtusi loo!*

Õpilaste isetegevus.

HUMANITAARRINGI JUHATUS 1935./36. ÕP.-A.

Vasakult: ringi hooldaja õp. H. Sirk, A. Eller — laekur, H. Limberg — abisekretär, E. Ennist — abiesimees, E. Aleve — esimees, S. Timberg — sekretär.

Humanitaarring.

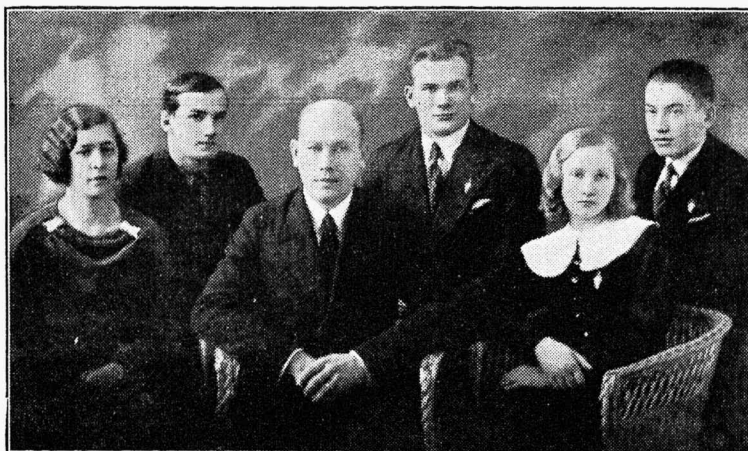
Humanitaarring on pidanud kannatama sama saatuse all, mida on elanud läbi teisedki õpilasingid, s. o. tegevuse loidus. Kui aastaid tagasi oli humanitaarring energilisemaid ringe koolis, siis eelmisel aastal ei saanud ring üldse tööle asuda, kuna ei tuntud õpilaste hulgas huvi ringi sihtide vastu. Õpilaste raskenev töökoorem annab end tunda ka siin. Tänu hooldajale õpetajale, paranes tänavu olukord aktiivsuse suunas. Peakosolekuga õppeaasta algul otsustati alata uuesti tööd uue juhatusega ja uue haridusministeeriumi poolt väljatöötatud normaalpõhikirja alusel. Juhatus töötas välja ringi töökava, millest ainult osa on suudetud täita, kuna ei ole tahetud koormata üksikuid õpilasi. Senini on peetud 2 peakosolekut, 2 juhatusese koosolekut ja 1 referaat-õhtu, kus refereeris gümn. III kl. õpil. A. Seiler. A. Mälgu romaanist „Surnud majad“. Ringi suurima saavutisena tuleb nimetada käesoleva albumi väljaandmist, milleks juhatusese kõrval moodustati veel vastav toimikond. Kavatsusel olevaist suuremaist ettevõttest tuli edasi lükata kirjandusliku kohtu pidamine järgneva õppeaasta sügisele.

Humanitaarring oma ülesannete kohaselt on püüdnud arendada õpilastes huvi kirjanduse vastu, anda noortele sulevabadust albumi veergudel, pidada sammu tänapäev kirjandusmaailmaga, tutvustades uusi teoseid referaatide kaudu või muul teel.

Humanitaarringi tegelik siht ja mõiste haarab lisaks kirjandusele veel eesti keele, kunsti, võõrkeelte, ajaloo ja teisi valdkondi, mida ring käesoleval õppeaastal on saanud vähe arendada, kuid millele tulevikus tuleks rõhku panna, sest olevik nõuab haritud inimeselt põhjalikke teadmisi kõigis humanitaaraines. Et aga kõigil humanitaarainel on üheväärne koht, seda näitab juba tänavune abiturientide kirjandusvõistluse teema, mis teatavasti oli ajalooline.

Humanitaarringi hooldajaks on eesti keele õpetaja H. Sirk. Juhatusesse kuuluvad: E. Aleve (III gümn.-kl.) — esimees, E. Ennist (V gümn.-kl.) — abiesimees, S. Timberg (V gümn.-kl.) — sekretär, H. Limberg (IV gümn.-kl.) — abisekretär, A. Eller (IV gümn.-kl.) — laekur.

SPORDIRINGI JUHATUS
1935./36. ÕP.-A.

Istuvad esireas vasakult: ringi hooldajad õpetajad O. Arumaa ja H. Rosenberg, õpil. A. Andersson — sekretär. Teises reas: N. Droste — abiesimees, A. Kreek — esimees ja A. Tammisto — laekur.

Spordiring.

Läänemaa Ühisgümnaasiumi Spordiring tegutseb juba üheksandat aastat. Tegevus toimub peamiselt võimlemise, kergejõustiku ja võrkpalli alal. Samuti harrastatakse ka ujumist ja suusatamist. Kergejõustikus, ujumises ja võrkpallis korraldati ka tänavu, nagu igal aastal, võistlused.

Ujumisvõistlused taheti pidada 7. septembril. Külma vee tõttu oli aga võistlejaid vähe ja võistluste asemel oli ujumisdemonstratsioon ja ujumismärgi katsevõistlused. Ujumisstiildemonstratsioonil esines Eesti esimene kuldujuja Egon Roolaid. Ujumismärgi katsevõistlustest võtsid osa kõik soovijad. Meie koolist sooritasid ujumismärgi: II klass A. Tammisto, ujudes 100 m rinnuli 1.31,6; algajate klassis H. Neider ja H. Kursk.

Kooli ujumisrekordid on praegu järgmised:

TÜTARLASTELE :			POEGLASTELE :		
50 m vabalt	A. Ruut	43,3	50 m vabalt	V. Jürgens	33,5
100 m "	A. Ruut	1.46,0	100 m "	V. Jürgens	1.15,7
400 m "	A. Laine	7.59,4	400 m "	V. Jürgens	6.33,7
50 m rinnuli	L. Tammik	50,9	1000 m "	V. Jürgens	17.02,5
100 m "	A. Laine	1.40,1	100 m rinnuli	A. Tammisto	1.31,0
200 m "	A. Laine	3.29,7	200 m "	A. Tammisto	3.25,2
			400 m "	A. Tammisto	7.29,1

Kergejõustiku-võistlusi peeti 21. ja 22. septembril. Saavutusile mõjus halvavalt külm ilm, kuid selle peale vaatamata saavutas A. Kreek kaks uut kooli rekordi: kuulitõukes (5,44 kg) 16,36 ja kettaheitel (1,5 kg) 46,34. Teistel aladel tulid esikohtadele: 100 m — F. Sellmann 12,1; kõrgushüpe — A. Kreek ja A. Tammisto 1,55; kaugushüpe — F. Sellmann 5,47; odavise — 46,00.

Igal aastal korraldatakse ka poiste spordimärgi-katseid, mis näitavad õpilaste kehaliste võimete mitmekülgust. I järgu märgi-katse sooritas tänavu E. Teras; II järgu — L. Kaevats, H. Kursk, G. Siht, S. Joffe, N. Droste, E. Kaldma ja V. Lipp; III järgu — H. Reinbach ja P. Saarmann.

Et saada ülevaade kooli tippsaavutustest, toome kooli kergejõustiku-rekordid, mis on kinnitatud Spordiringi juhatusel poolt.

100 m jooks	— J. Kokla	— 11,8	Kaugushüpe h-ga	— L. Krimm	— 6,12
200 m "	— J. Kokla	— 25,2	" h-ta	— J. Paas	— 2,96
400 m "	— V. Jürgens	— 55,1	Kolmikhüpe h-ga	— H. Vildmaus	— 11,93
1000 m "	— E. Preiman	— 2.54,1	" h-ta	— K. Soon	— 7,86
60 m tõkkeid	— L. Krimm	— 10,5	Kuulitõuge (5 kg)	— A. Kreek	— 16,89
Kõrgushüpe h-ga	— R. Bergman	— 1,62	Kettaheitel (1,5 kg)	— A. Kreek	— 46,34
" h-ta	— F. Sellman	— 1,26	Odavise (600 gr)	— B. Teng	— 57,85

Võrkpalli-võistlusi peetakse harilikult väljas, kuid seekord teostusid mängud, vihmaste ja külmade ilmade tõttu, kitsastes siseruumes. Võrkpalliturniirist võtsid osa kõik gümnaasiumi-klassid ja III ja IV keskkooli-klass. Kooli meistri nime poeglastele omandas V gümn.-kl. 120 punktiga. Teiseks jäi IV gümn.-kl. 102 punktiga ja kolmandaks III gümn.-kl. 93 punktiga Meistermeeskonnas mängisid: A. Tammisto, A. Kreek, L. Raudsepp ja E. Vanajan. Meisternaiskonnaks tuli IV gümn.-klassi

naiskond 110 punktiga. Meisternaiskonnas mängisid: H. Limberg, M. Neivelt, V. Lindal, A. Ruut, A. Märjamaa ja E. Sõelsepp. Teiseks tuli III gümn.-klassi naiskond 108 punktiga ja kolmandaks V.gümn.-klassi naiskond 74 punktiga.

Sisevõistlusi korraldati enne ja pärast jõule. Enne jõule peamiselt võimlemises, pärast jõule hoota-hüppeis. Tähtsamad neist, mis korraldati enne jõule, koosnesid järgmistest aladest: 1) painduvuse harjutused I, 2) painduvuse harjutused II, 3) pörandavõimlemine, 4) h-ta kaugushüpe, 5) võrkpallimäng, 6) rippes kätel ülestõmme, 7) korvvisked. Nimetatud seitsme alaga on võimalik saavutada kõige rohkem 70 punkti. Tänavu tuli esimeseks A Kreek (V kl.) 66,5 p. 2) A. Vildmaus (IV kl.) 65 p. 3) E. Teras (IV kl.) 59 p. H-ta-hüppeis peeti võistlusi 9. märtsil. H-ta kauguses tuli esimeheks J. Paas tagajärjega 2,96, mis on uus kooli ja üleriigiline koolinoorsoo rekord. Teiseks tuli H. Vildmaus 2,80 ja kolmandaks H. Kiindok 2 70,5. Klassidest tuli esikohale IV gümn.-kl. mille kolmeliikmeline meeskond hüppas kokku 8.46,5 m. H-ta kõrguses osutus võitjaks F Sellmann tagajärjega 1,26, mis on uus kooli rekord. Teine K. Tammiste 1,22, kolmas H. Vildmaus 1,22.

Ringi tegevus on käesoleval aastal muutunud elavamaks, kuna valmistatakse ette kevadel korraldatavale koolinoorsoo üleriigilistele pidustusile. Neil pidustusil on kavas võimlemine, rahvantsud, sportlikud mängud, teatejooksud ja kergejõustik. Peale selle kavatakse ring ise kevadel suuremad võistlused korraldada. Loodetavasti puruneb neil võistlusil veel mõni koolinoorsoo rekord.

Ringis tegutseb praegu 108 õpilast, neist tütarlapsi 41, poisse 67.

Ringi juhatuses on võimlemisõpetajad prl. O. Arumaa ja hr. H. Rosenberg, A. Andresson, A. Kreek, A. Tammisto ja N. Droste.

LASKESPORDIRINGI
JUHATUS JA REVISJONI
KOMISJON 1935/36. Õp.-A.

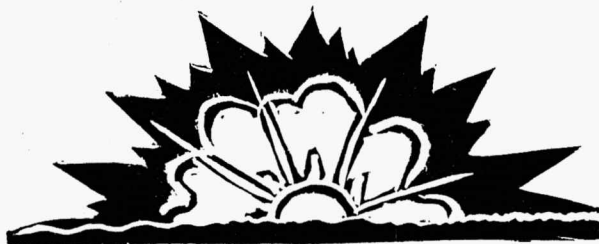
Istuvad esireas vasakult: H. Vildmaus — esimees, ringi hooldaja
õp. ltn. O. Uluots, J. Paas —
sekretär.

Seisavad: H. Kiindok, K. Kuldkepp,
K. Liivamägi — revisjoni komisjoni liikmed, E. Tammert —
abiesimees, E. Vanajan — laekur.

Laskespordi-ring.

Laskespordi-ring on noorim meie kooliringide peres, kuid vaatamata sellele on ta enda ümber suutnud koguda 100 liiget. See arv on küllalt suur, arvestades neid asjaolusid, nagu ringide ja mitmesuguste organisatsioonide rohkust, milledesse õpilased on koondunud. Seega oleme suutnud ka selle puuduse rahuldavalt lahendada, sest seni oli ikkagi laskesport olnud vaeslapse osas ja piirdumine harilikkude õppetundidega ei suutnud küllalt arendada õpilasi laskespordi alal ja tõsta selle taset väärikale kõrgusele. Laskespordi-ringi asutamise pearaskus lasus meie tarmuka riigikaitseõpetuse õpetaja ltn. O. Uluots'a õlgadel, kes selle õppeaasta algul suutis ellu kutsuda. Nüüd töötab ring kindla kava järgi ja osavõtt laskeharjutusist on väga elav ning on märgata lasketaseme pidevat tõusu. Sellise innuga edasitöötamisel võib loota, et meie kooli parimad suudavad kevadel edukalt võistelda teiste koolide parimatega. Kooli parimaist laskureist, kelledelt kevadel võib loota kõrgele- küündivaid tagajärgi, võiks nimetada: K. Liivamäge, E. Vanajan'i, E. Tammert'it, A. Kreek'i ja H. Vildmaus'i. Mainitud laskurid on treeningul korduvalt saavutanud häid tagajärgi ja ei ole võimatu, et kevadel korraldatavail võistlusil, mis leiavad aset kevadõppuste ajal, nii mõnigi meie kooli laskureist sammub koolinoorte parimana esirinnas.

Ring töötab praegu järgmise juhatusega: esimees: H. Vildmaus (IV kl.), abiesimees: E. Tammert (V kl.), sekretär: J. Paas (IV kl.) ja laekur: E. Vanajan. (V kl.) Revisjoni komisjoni kuuluvad: H. Kiindok, K. Kuldkepp ja K. Liivamägi.

Varia

24. veebr. 1935 — 24. veebr. 1936 peetud raamatuaastale võib tagasi vaadata tõsise heameelega. Eesti vaimuella on toonud RA palju erkust ja värskust; on ilmunud möödunud aastal ilusaid teoseid nii sisult kui välimuselt, nagu „Kalevipoeg“ 5. trükkis, „Raamatu osa Eesti arengus“, „Eesti ajalugu“ jne. RA-l ilmunud teosed kannavad vastavat märki. RA andis ka tõuke raamatute kinkimiseks koolidele, mis jätkub tulevikuski.

2. märtsil pühitses tuntud kirjanik ja kriitik Friedebert Tuglas oma 50. sünnipäeva. Juubilarit tähtsuse iseloomustuseks olgu toodud lause, mis öeldi Tuglase austamisaktusel õpilaste poolt: „Tuglas kui kirjanik on õpilastele tähtis seetõttu, et tema oma stiilirikkusega on äratanud meis ilutunde kirjanduse vastu.“ Tuglase elukoht on Tartu.

1. jaan. 1935 -- 1. jaan. 1937 on nimede eestistamine tasuta. Vabariigi aastapäevaks 1936 oli muutnud 55000 kodanikku oma võõrapärase nime. Aktsiooni järgmiseks tähtpäevaks on võidupüha 23. juunil.

Käesoleval õppeaastal hakkas pidevalt üle hulga aja ilmuma uus gümnaasiumi- ja keskkoolinoorsoo ajakiri „Tuleviku Rajad“. Ajakiri ilmub kooliaastal üks kord kuus Eesti Keskkooliõpetajate Kogu väljaandel, toimetuse asukohaga Tartus.

LÜG-s ja LK-s levib „T. R.“ keskmiselt 50 numbrit kuus. Senini on läbi müüdnud 375 numbrit kr. 86.19 väärtuses.

Eeloleval suvel 16. ja 17. juunil toimub Tallinnas Eesti gümnaasiuminoorsoo olümpiaad, millest võtavad osa kõik gümnaasiumid massvõimlemises, kergejõustikus, võrkpallis ja teistel aladel. Kuna neil päevil rakendatakse õpilaste teenistusse veel kinod ja teatrid, siis kujunevad 16. ja 17. juuni suurimaiks pidupäeviks koolinoortele.

27. jaanuaril s. a. Tallinnas korraldatud kõigi Eesti gümnaasiumide abiturientide esindajate vahelisel kirjanditevõistlusel teemal „Valgustusajastu ideed ja nende mõju“ tunnistati ainukeseks väga heaks tööks ja krooniti esimese auhinnaga (150 kr. ja diplom) Läänemaa Ühisgümnaasiumi abiturienti Enda Enniste töö. Auhinna üleandmine laureaadile toimus kooli aulast Vabariigi aastapäeva aktusel 22. veebruaril 1936.

Õppenõukogu otsusel tunnistati kooli parimaiks õpilasiks 1955/36 õppeaastal gümnaasiumi V klassist: H. Karro, L. Vara, L. Raudsepp. IV klassist: H. Limberg, A. Eller, H. Kiindok.

Auhinnad — riideköites „Kalevipoeg“ — anti neile üle Vabariigi aastapäeva aktusel 22. veebruaril 1936.

Gümnaasiumi sisevõistlustel 9. märtsil s. a. püstitas hoota kaugushüppes güm. IV kl. õpilane Johannes Paas uue Eesti koolinoorsoo rekordi, tagajärjega 2,96 m. Endine rekord oli Lahi nimel 1926. a. tagaj. 2, 94 m.

LÜG ja LK arvudes.

Klass	Poeglapsi	Tütarlapsi	Kokku	Noorkotkaid	Kodutütreid	Staate	Gaide	Nime on eestistanud	Human-ringi liikmeid	Spordiringi liikmeid			Laskuringi liikmeid
										P ¹⁾	T	K	
I keskk.	20	24	44	8	9	5	2	—	—	11	11	22	10
II keskk.	26	13	39	4	7	9	1	3	—	8	4	12	19
III keskk.	21	31	52	8	14	4	6	11	—	3	—	3	20
IV keskk.	19	27	46	8	12	7	4	6	14	16	7	23	17
KOKKU keskkoolis	86	95	181	28	42	25	13	20	14	38	22	60	66
III gümn.	19	25	44	7	14	—	3	6	18	16	9	25	19
IV gümn.	12	13	25	8	7	—	1	2	9	5	6	11	9
V gümn.	8	8	16	1	3	4	—	2	13	8	4	12	8
KOKKU gümnasiumis	39	46	85	16	24	4	4	10	40	29	19	48	36

¹⁾ P -- poeglapsi, T — tütarlapsi, K— kokku.

TOIMETUS: õp. Henn Sirk ja õpilased Helmi Karro, Ervin Aleve ja
 - - - Johannes Kelder - - -
 VALJAANDJA: Läänemaa Ühisgümnaasiumi humanitaarring.

F-A P. TAMVERK'i TRÜKK, HAAPSALUS 1936 AASTAL.

Õpilased!

Teie aastast-aastasse suurenev poolehoid meie ärile on meid tiivustanud täpselt täitma Teie soove.

Meie laod pakuvad Teile kõike, mida vajate koolis.

K|m

Vennad

TAMVERK

HAAPSALUS, KARJA TÄNAV 5, TELEFON 9.

K|m

ULRICH SELG

*Rohu, värvi,
kosmeetika,
parfümeeria,
keemiaainete,
jalgrataste,
raadio ja
fototarvete
kaubandus*

HAAPSALUS

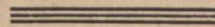
Karja tänav 6.

M. Kvarnström

Haapsalus, Karja tän. 18.

Suurim moe- ja pudukauplus

*Müüb kõiki pudukaupu ja käsitöö-
materjali õiglaste hindadega.*

Nr. 127 (24.V.36)

P 53474

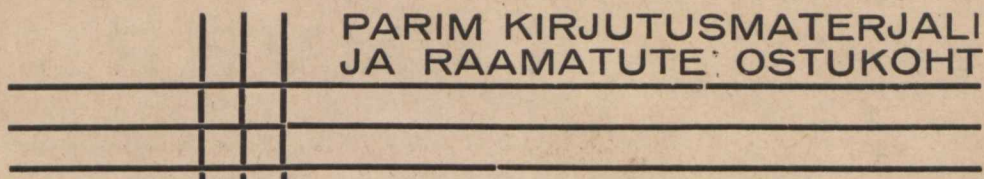
Sf.

503

RIIGIRAA... TUKOOS

ÕPILASTELE

PARIM KIRJUTUSMATERJALI
JA RAAMATUTE OSTUKOHT

K
ü

„Lääne“

raamatukauplus

HAAPSALUS
KARJA T. 14.

riigiraamatukogu